

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ
(КВАЗІДЕРЖАВ)

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття рівня вищої освіти "бакалавр"

Виконала студентка IV курсу 12-481 групи
Спеціальності: 293 "Міжнародне право"
Освітньо-професійної програми
"Міжнародне право"

Свінкова Вікторія Сергіївна

Керівник :к.ю.н.,доц. **Гладенко О. М.**

Рецензент: доцентка кафедри
професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету ОДУВС,
к.ю.н.,Новікова М.М.

Херсон-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-правові засади правового статусу квалідержав.....	6
1.1. Історичні аспекти та підстави формування квалідержав у світовому співтоваристві.....	6
1.2. Поняття та класифікація квалідержав у міжнародному публічному праві.....	9
РОЗДІЛ 2. Правосуб'єктність квалідержав у міжнародному публічному праві.....	14
2.1. Особливості реалізації правосуб'єктності квалідержав.....	14
2.2. Підстави трансформації квалідержави у суверенну державу...	18
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	24

ВСТУП

Актуальність теми. Формування світової спільноти є важливим процесом розвитку всього світового суспільства. Відповідно, виникнення, розвиток та зникнення держав активно впливає на розвиток інших держав та на міжнародні (міждержавні) відносини та на світову політику. Однак, діалектика міжнародних відносин вносить корективи у взаємодію між державами. Однією з таких особливостей слід вважати появу квазідержав, оскільки до другої половини ХХ століття не було юридичних приписів, які б дозволяли оголосити певне державоподібне утворення «поза законом» з точки зору загальноприйнятих міжнародно-правових норм. Однак, історія явища квазідержав показує, що через стадію «самопроголошена держава» пройшли майже не всі держави світу, починаючи з Нідерландів (які отримали визнання практично через 70 років після фактичної незалежності під час укладання Вестфальського миру у 1648 році), США, держав Латинської Америки тощо.

Також хвиля самопроголошення відбулася на початку 90-х років у зв'язку з розпадом СРСР і пов'язаними з цим етноконфліктами. Однак, у даній ситуації міжнародна спільнота прийняла жорстку позицію, проголосивши принцип «непорушності кордонів» над принципом «права на самовизначення» і категорично відмовившись визнавати нові державні утворення. У результаті виник так званий феномен пострадянських країн чи державних утворень, які претендували на статус держави, не мали визначеного статусу, що сприяє росту політико-правової нестабільності, порушенню прав людини.

На сьогоднішній день у євразійському регіоні можна назвати декілька таких квазідержавних утворень – Автономна республіка Абхазія, Північна Осетія, Нагорно-Карабахська республіка та Придністровська Молдавська республіка. Окрім цього на території України існують два самопроголошених утворення – Донецька народна

республіка та Луганська народна республіка, що дестабілізує політико-правове становище української держави. Таким чином, обрана тема є актуальною для дослідження та потребує наукового обґрунтування.

Проблема аналізу міжнародно-правового статусу квазідержав була предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких Л.О. Бердегулова, А.Д. Богатуров, А.Г. Большаков, Н.О. Добронравин, С.П. Караганов, М.О. Колеров, С.М. Маркедонов, С.Т. Шакарянц, Є.В. Шарапова та інші.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у обґрунтуванні на підставі сучасних наукових підходів особливостей формування та розвитку міжнародної правосуб'єктності (квазідержав). З огляду на поставлену мету, нами були встановлені наступні **завдання**:

- розкрити історичні аспекти та підстави формування квазідержав у світовому співтоваристві;
- визначити поняття та класифікація квазідержав у міжнародному публічному праві;
- з'ясувати особливості реалізації правосуб'єктності квазідержав;
- охарактеризувати підстави трансформації квазідержави у суверенну державу.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, які формуються у сфері реалізації міжнародного права його суб'єктами.

Предметом дослідження виступає питання міжнародної правосуб'єктності (квазідержав).

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи знайшли свою реалізацію загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Діалектичний метод встановив особливості формування міжнародних інститутів «квазідержави» та «невизнана держава». Формально-логічний та структурно-функціональний методи дали можливість охарактеризувати міжнародну правосуб'єктність квазідержав в якості системи, а також визначити місце квазідержави у

структурі суб'єктів міжнародного права. Компаративістський метод сприяв визначенню правосуб'єктності квазідержав шляхом аналізу норм міжнародного публічного права.

Структура роботи. За своєю структурою кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ КВАЗІДЕРЖАВ

1.1. Історичні аспекти та підстави формування квазідержав у світовому співтоваристві

Реальними об'єктами політико-територіальної організації сучасного суспільства виступають так звані невизнані держави чи самопроголошені держави – території, державний суверенітет яких не визнається більшістю суб'єктів міжнародного права (держав, міжнародних організацій). Слід відмітити, що застосування терміну «самопроголошені держави» у даному випадку вважається не зовсім прийнятним, оскільки не відображає у повному об'ємі сутності того явища, яке за ним стоїть. Самопроголошеними насправді є більшість світових держав, так як першим кроком до формування державності є проголошення певним народом свого суверенітету (незалежності), тобто права самостійно, без втручання інших держав чи народів вирішувати питання своєї внутрішньої життєдіяльності та формування зовнішніх зносин. В якості прикладу можна привести Україну, яка проголосила Акт незалежності 24 серпня 1991 року. Тому більшість науковців вважає за необхідне застосовувати поняття «невизнані держави», «квазідержави», «зони транзитної державності» чи «інститутуалізовані псевдодержави».

Визнання чи невизнання самопроголошених держав у багатьох випадках залежить від способів їх утворення. Історично нові держави з новими кордонами можуть, на думку Н.Л. Стріхи [1, с. 16], утворюватися двома способами:

- 1) шляхом виділення частини території (народу) від попередньо існуючої держави;

2) через об'єднання державних територій та народів.

У окремих випадках можливе комбінування цих способів. Наприклад, після виділення однієї чи декількох територій від держави відбувається їх приєднання до інших держав. Слід зауважити, що під час династичних політичних режимів формування колоніальних імперій і територіального поділу світу (включаючи першу та другу світові війни) об'єднання чи поділ держав відбувалося шляхом дарування, купівлі, отримання спадщини, завоювання.

Іще одним історичним процесом, який вплинув на утворення нових держав стала деколонізація. Так, після 1945 рок кількість держав, які отримали міжнародне визнання безперервно збільшувалося. Особливо стрімке зростання суверенних держав почалося з 1960 року, «Року Африки», коли отримали незалежність 17 африканських країн. Їх перехід до самостійності здійснювався за згодою чи за сприянням колоніальних країн [2, с. 32]. На сьогоднішній день, у період народних демократій, єдиним легітимним способом перетворення попередній держав є волевиявлення народу, найчастіше шляхом референдуму.

Відповідно, можна говорити про те, що будь-яка держава є історичним явищем. Найчастіше підставою для формування нової держави виступає антагонізм відчуттю єдності, який проявляється через прагнення народу (окремої частини держави) до самовизначення, утворення нової держави чи приєднання до вже існуючої. Відповідно, ученими стверджується, що розпад держав найчастіше обумовлений формування на їх периферії деяких опозиційних сил (як правило політично організованих), які володіють власними інтересами і не можуть чи не бажають реалізувати їх у правовому полі держави. Це призводить до формування так званих відцентрових сил (сепаратизму). С. Асланов визначає, що більшість держав, а на пострадянському просторі всі держави, утворилися внаслідок сепаратизму та впливу з боку сусідніх держав. Автор зазначає, що головна роль у

дезінтеграційних процесах розігрується Російською Федерацією, яка визнає та підтримує (інформаційно, фінансово, військово) невизнані республіки. Мова йде про Придністров'я, Південну Осетію, Абхазію, Нагірний Карабах, а з 2014 року про ЛНР та ДНР [3, с. 208].

Пояснюючи популярність явища «сепаратизм» В. Дівак визначає, що на сьогоднішній день є підстави вважати, що перекроювання кордонів та роздування етнічної та релігійної ворожнечі здійснюється з метою отримання політичних та економічних дивідендів від країн Африки, Близького Сходу, Китаю, України. Могутні світові актори, такі як Росія, США, Франція, Велика Британія, Німеччина, вже майже вичерпали власні ресурси для підтримання своїх позицій на світовій арені. Тому єдиним виходом для підтримки та розвитку економічних, політичних, військових потужностей є незаконне заволодіння ресурсами, яке прикривається захистом дестабілізаційних державних процесів. Сюди слід відносити такі «міжнародні авантюри» як вторгнення в Ірак, Афганістан та Сирію, дестабілізація ситуації на Середньому та Близькому Сході, у Африці та в Україні [4].

І. Рафальський визначає, що наразі існує цілий ряд факторів, під впливом яких виникають відцентрові (сепаратистські) процеси. Зокрема, автор виділяє наступні:

- геополітичні – перебування певної частини держави на кордоні етнокультурних регіонів, поряд з ареалом розселення спорідненої етнічної чи релігійної групи, у зонах зіткнення геополітичних інтересів ключових світових держав чи регіональних угруповань;
- демографічні – питома вага певної меншини від населення країни чи адміністративної одиниці;
- історичні – наявність у меншини досвіду автономності чи державності, довге знаходження у складі іншої держави;
- економічні – рівень економічного розвитку території та якість життя населення;

- культурні – можливість користуватися власною мовою, розвивати національну культуру, сповідувати власну релігію;
- політичні – рівень політичної організованості меншин, наявність чи впливовість націоналістичних партій [5, с. 82-83].

Окреслені науковцем причини обумовлюють певну географічну (територіальну) приуроченість проявів сепаратизму і виникнення нових держав.

А. О. Шапошніков наводить іще одну підставу перетворення держави на квазідержаву – функціональна недієздатність. Під функціональною недієздатністю автор визначає неможливість органів держави повністю або частково виконувати притаманні їм функції, які закріплені у законодавстві (емісія грошей, ліцензування окремих видів бізнесу, видача документів державного зразка тощо). При цьому на фактор функціональної недієздатності впливає час, оскільки довготривала і всеохоплююча функціональна недієздатність перетворює державу на квазідержаву [6, с. 96].

Отже, історично, квазідержави утворюються шляхом поділу чи виділення з вже існуючих держав або об'єднання народів. Цьому сприяють відцентрові (сепаратистські) явища, які носять культурний, геополітичний, етнічний, релігійний, демографічний характер.

1.2. Поняття та класифікація квазідержав у міжнародному публічному праві

Проблема квазідержав викликає неабиякий інтерес у наукових колах. Відповідно вивчення їх як суспільного явища стає предметом дослідження таких науко як соціологія, політологія, юриспруденція. Все породжує різноманітні підходи до явища, що вивчається і потребує від нас формування єдиної позиції щодо поняття та ознак цього явища.

Перше питання стосується поняття держав, які невизнані світовим співтовариством. На сьогоднішній день існує декілька підходів до поняття цього явища. Зокрема, враховуючи наявність визнаних держав, окремі учені визначають ці види утворень як «невизнані держави». Інші науковці називають їх квазідержавами (від лат. *Quasi* – начебто, недійсний) [1, с. 16]. В.В. Лемак визначає, що для визначення цих утворень також застосовується поняття «де-факто держави», «невдалі держави» чи «бездержавні території» («stateless territories») [7, с. 150].

Відзначимо, що єдиного поняття квазідержави не має, що пояснюється складністю предмета дослідження. А також проблемними є й визначення ознак даного явища. Як визначає О.А. Талдикін, наявність таких розбіжностей обумовлена наявністю двох конкуруючих концепцій у міжнародному праві – конститутивної та декларативної. У відповідності до першої концепції держава стає державою лише у разі визнання. Декларативна ж концепція визнає державу як суб'єкта міжнародних відносин через факт її утворення.

На підставі цього аналізу автор визначає, що під квазідержавою слід розуміти «державоподібне політико-територіальне утворення, що має обмежену міжнародну правосуб'єктність, влада якого має різну ступінь легітимації [8, с. 112]. У свою чергу Л.О. Бердегулова визначає квазідержаву як політико-територіальне утворення, яке, володіючи основним ознаками держави, у той же час позбавлене міжнародно-правового визнання, внаслідок чого не володіє зовнішнім суверенітетом [9, с. 7]. Тобто у даному випадку автор акцентує увагу на факті міжнародного визнання та обмежений суверенітет.

Т.П. Далявська у своєму дослідженні використовує термін «невизнана держава», під якою розуміє «утворення, що володіє усіма ознаками держави (населення, контроль над територією, система права та управління, фактичний суверенітет), однак не має повного чи

часткового дипломатичного визнання і, таким чином, не може де-юре виступати в якості суб'єкта міжнародних відносин» [10, с. 381].

Отже, виходячи з наведених понять, можна прийти до висновку, що найчастіше для окреслення ознак квазідержави науковцями використовуються ознаки легітимних держав, закріплені у Конвенції Монтевідео 1933 року, а саме: 1) наявність постійного населення; 2) визначена територія; 3) наявність власного уряду; 4) здатність до підтримання відносин з іншими державами [11].

Відповідно, ученими виділяються наступні ознаки квазідержави, які відокремлюють їх від повноправних держави:

1) самопроголошення в якості держави;

2) відсутність зовнішньої легітимації, тобто визнання в якості незалежної держави і можливостей виступати в у відповідні відносини з іншими державами;

3) наявність визнаного міжнародною спільнотою права якою-небудь державою претендентом на поглинання квазідержави [9, с. 7].

В.В. Лемак виділяє наступні ознаки квазідержави:

1) внутрішня нестабільність та конфліктність;

2) неспроможність забезпечити мінімальні громадянські умови (мир, порядок, безпека);

3) низький рівень реалізації урядових функцій притаманних визнаним державам;

4) втрата контролю над кордонами;

5) високий рівень корупції;

6) неефективні комунікації та транспортна інфраструктура;

7) слабка система охорони здоров'я тощо [7, с. 150].

О.В. Талдикін визначає, що до основних ознак квазідержави слід відносити наступні:

1) відносна територіальна самостійність чи територіальна невизначеність;

2) самоорганізація народу та інших суб'єктів суспільного життя;

3) наявність протосуверенітету, тобто первісної стадії державного суверенітету, яка, водночас знаходиться у процесі формування [8, с. 112-113].

Історичні особливості утворення, мета утворення та різні ознаки, які залежать від особливостей утворення квазідержав стали підставою для різноманіття їх форм. Відповідно, науковцями здійснюються спроби їх класифікації. Зокрема, у залежності від походження квазідержав Л.О. Бердегулова поділяє їх на утворені:

- шляхом розпаду багатонаціональної держави (Абхазія, Придністров'я);
- через самовизнання регіону з особливою етнічною чи етнокультурною структурою населення (Північний Кіпр, Палестина);
- у результаті громадянської війни чи збройного втручання (Північний Афганістан, Боснія);
- У зв'язку з географічним положення квазідержави прикордонні (Придністров'я, Абхазія) та внутрішні (Татарстан, Боснія);
- У залежності від мети створення квазідержави: для вирішення національних питань чи вирішення соціально-політичних проблем;
- У залежності від способів взаємодії публічної влади квазідержави з населенням і державою- носієм: конструктивні та деструктивні [с. 7-8].

О.В. Талдикін пропонує декілька кваліфікацій, серед яких:

1) залежно від взаємовідносин з державою-носієм – конструктивні та деструктивні;

2) залежно від походження (революційні, виникли в результаті громадянської війни, військової інтервенції, самовизначення регіону, розпаду поліетнічного державного утворення);

3) залежно від підтримки з боку населення – легітимні та нелегітимні;

4) залежно від перспектив розвитку: а) мають перспективу стати суверенною державою; б) знаходяться в режимі стагнації; в) занепадають [8, с. 113].

Досить незвичною можна назвати класифікацію подану Н.Л. Стрехою, який визначає, що квазідержави слід поділяти на чотири основні категорії:

- 1) «опереточні» чи «потішні» - існування цих держав не представляє дійсної загрози для інших держав. Деякі через екзотичність є місцем туризму. Наприклад, Князівство Хатт-Рівер (Австралія), Сіландія (морська платформа у берегів Великої Британії), Вільна Незалежна Республіка Фрестонія (центр Лондону);
- 2) території у складі легітимних держав, які прагнуть незалежності (провінція Квебек у Канаді, шати Аляска, Вермонт, Гавайї, Техас, Дакота у США);
- 3) території з сильним сепаратистським рухом, але які можуть тільки частково бути контрольованими з боку легітимного уряду (Курдистан, Халістан, Косово);
- 4) території, що мають всі ознаки державності, однак, їх незалежність та суверенітет не визнаються (Північний Кіпр, Сомаліленд, Західна Сахара) [1, с. 121].

Розглянувши дане питання можна сказати, що квазідержави є результатом стихійного утворення, що обумовлює їх нестабільність і, відповідно, велику кількість ознак, які їх характеризують.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ КВАЗІДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ

2.1. Особливості реалізації правосуб'єктності квазідержав

Проблема невизнання держав тісно пов'язана з міжнародно-правовим протиріччям між правом націй на самовизначення і принципом територіальної цілісності держав. На сьогоднішній день теорія міжнародного права має безліч прикладів обговорень співвідношення цих принципів, які призвели до висновків, що принцип самовизначення не має імперативного характеру і його застосування можливе лише при урахуванні принципу територіальної цілісності [12, с. 893]. Тим більше, що Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами у відповідності до уставу ООН 1970 року визначає, що при тлумаченні принципів та їх застосуванні, всі вони є взаємопов'язаними і, відповідно, кожен принцип розглядається у світлі інших принципів [13]. Відповідно, ми бачимо, що світова спільнота не квапить визнавати нові держави і надавати їм статусу суверенних держав.

При цьому самі держави не завжди отримують переваги від «виходу з тіні», оскільки проголосити незалежність перед світовою спільнотою означає позбавитися економічної вигоди і створити для себе нові проблеми та ризики у відносинах із легітимною своєю державою та іншими країнами, особливо сусідами. Таким чином, невизнані держави описуються у літературі як особливо активні, безрозсудні та сміливі актори так званої «сірої зони» [2, с. 18]. Однак, на сьогодні, до «сірої зони» можуть потрапити і суверенні держави. Сучасна держава не може зникнути безслідно і швидко, тому завжди ризикує перетворитися у квазідержаву.

Взаємодія між суверенними і невизнаними державами передбачає звернення і тих і інших до третіх країн – життєво необхідних «старших» союзників і покровителів (звідси з'явилося визначення деяких невизнаних держав як «маріонеток»). При цьому підтримка третьої сторони (tutor state) відкриває для невизнаної держави два шляхи:

1) боротьбу за суверенітет та повноправне входження до світового співтовариства або

2) ірредентизм – прагнення приєднатися до держави-покровителя. Останнє здійснити легше, якщо держава-покровитель знаходиться поряд з невизнаною державою. На думку молдавського науковця та політика Ніку Попеску, парадокс відносин між сепаратистськими рухами та державами-покровителями полягає у тому, що рухи дуже швидко вимінюють свою свободу на переваги, які їм надає покровитель [14]. І хоча автор наводить приклад відносин Росії, Абхазії та Південної Осетії, Україна, нажаль, також має власний негативний приклад такої взаємодії між Росією та ЛНР і ДНР.

Розглядаючи реалізацію правосуб'єктності квазідержав слід відмітити, що невизнані держави це утворення, які відокремилися від держави і проголосили себе новою самостійною державою. Його внутрішня будова за звичаєм ніяким чином не відрізняється від будови держави, при наявності конституції, системи права і державних органів. Однак, таке утворення або визнається в якості суб'єкта міжнародного права незначною кількістю держав, або не визнається ніким [15, с. 171].

Особливість квазідержав полягає у тому, що вони не мають міжнародних договорів, тому що на відміну від інших акторів, таких як міжнародні організації чи неурядові організації, квазідержави не допускаються до участі у міжнародних договорах. Таким чином, виникає ситуація повної безвідповідальності, коли у невизнаної держави не має партнерів, які б поставили питання про відповідальність у разі порушення норм міжнародного права; не розповсюджується на них і

юрисдикція договірних органів, які створюються для моніторингу імплементації зобов'язань по окремих договорах.

При цьому квазідержави самостійно беруть на себе міжнародні зобов'язання. До того ж вважається, що основні принципи і імперативні норми міжнародного права обов'язкові для них незалежно від того визнають вони їх чи ні. Однак, бажаючи показати свою відповідальність окремі невизнані країни вдаються до юридичного закріплення норма та принципів міжнародного права. Ілюстрацією такого порядку є Придністровська Молдавська Республіка. У її Конституцію включене положення про те, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права, а також міжнародні договори складають частину її правової системи. Придністров'я не має міждержавних договорів, однак прийняла декілька міжнародних актів про визнання важливих міжнародних договорів, зокрема, Європейську конвенцію по правах людини [16, с. 78]. При цьому, вважаємо таку політику досить конструктивною, оскільки відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів, ратифікація чи прийняття виступає згодою держави у міжнародному плані на обов'язковість для неї договору [17].

При цьому, можна говорити про те, що квазідержави створюють систему особливих акторів міжнародних відносин, про яких науковці визначають, що:

- 1) вони не мають суверенітету і не претендують на нього;
- 2) вони не наслідують суверенні держави у своїй діяльності;
- 3) вони не мають атрибутів суверенних держав і не прагнуть їх отримати [2, с. 24].

Водночас, досить позитивним аспектом у діяльності частково невизнаних держав є можливість приймати участь у діяльності міжнародних організацій в якості спостерігача. Наприклад, як країна-спостерігач перебуває в ООН Палестина, а у Організації Ісламська конференція – Турецька Республіка Північного Кіпру. Однак,

квазідержави, навіть отримавши членство у міжнародних організаціях не може автоматично розраховувати на визнання з боку світової спільноти.

Економічна взаємодія з невизнаною державою є також досить проблематичною, зокрема, це пояснюється тим, що невизначеність території свідчить про неможливість контролю над нею і, відповідно, здійснення оподаткування. Хоча і у цій ситуації існують квазідержави, які маючи нечіткі кордони можуть діяти як ефективні держави, експлуатуючи територію і оподатковуючи населення «законними» (такими, що належать материнській державі) та «незаконними» податками.

О.М. Теленко, визначає, що квазідержавам важко існувати через низький ступінь довіри до них з боку суб'єктів міжнародних відносин. Вони не спроможні привабити іноземних інвесторів, отримувати позики від Міжнародного валютного фонду чи Світового банку. Мешканці квазідержав обмежені у подорожуванні та не можуть представляти ці країни у спорті. Це призводить, вважає науковець, до еміграції населення, відтоку професійних кадрів, що на тлі неможливості взаємодії з міжнародними акторами призводить до їх занепаду [18, с. 67-68]. У даному випадку, вважає Т.П. Далявська, проблемні питання виходу невизнаної держави з «тупіка» можливі лише у разі звернення до держави-патрона і отримання статусу частково визнаної держави [19, с. 128].

Таки чином, можна сказати про те, що правосуб'єктність квазідержав є обмеженою і не дозволяє їм користуватися тими ж правами, які мають інші держави як актори міжнародних відносин. Не дивлячись на те, що квазідержави намагаються знайти різні шляхи виходу з «сірої зони» міжнародних відносин мало кому з них це вдається уникнувши покровительства третіх держав.

2.2. Підстави трансформації квазідержави у суверенну державу

Проблема визнання нових держав є однією з самих актуальних і багатоаспектних проблем, однак поява все нових і нових державоподібних утворень привертає до цього питання увагу світової спільноти. Через те, що наразі відсутній єдиний кодифікований договір, що регулює питання визнання держав, нормативно-правове регулювання інституту визнання нових держав здійснюється за допомогою звичаєво-правових норм, загальних принципів міжнародного права, а також окремим договорами та угодами чи резолюціями міжнародних органів та організацій.

Відповідно до ст. 13 Статуту Організації американських держав визнання означає, що держава, яка погоджується на визнання, визнає нову державу з усіма її правами та обов'язками []. Відповідно, це міжнародний акт держави, через який вона підтверджує правосуб'єктність іншої держави з усіма її правами та обов'язками, що були встановлені міжнародним правом. Також визнання є певним чином згодою на подальшу співпрацю з даною державою на світовій арені у різних сферах, встановлення дипломатичних зносин та інших типів відносин.

Як зазначає А.А. Хасанов, існує певна кількість умов, виконання яких може сприяти визнанню держави. Зокрема, відповідно до традиційних критеріїв, для визнання необхідно: дотримання державами положень Уставу ООН; гарантування прав етнічних і національних груп; повага до кордонів усіх інших держав; прийняття на себе всіх відповідних зобов'язань, що стосуються роззброєння і нерозповсюдження ядерної зброї.

Окрім цього, автором визначається, що у світі з'явилися і нові критерії визнання: критерій правомірності виникнення держави (створення держави є правомірним тільки якщо його виникнення не протирічить основним принципам міжнародного права); непорушність

загальновизнаних принципів міжнародного права; заборона формування держави внаслідок акту агресії [21].

Однак, міжнародна практика досить відрізняється від описаних критеріїв. На сьогоднішній день більшість невизнаних держав не має шансів вийти з «сірої зони» світової політики і трансформуватися у суверенні держави. Наразі стає зрозумілим, що для міжнародного визнання нової держави недостатньо виявленого бажання чи дотримання традиційних чи нових критеріїв. Недостатньо проголосити незалежність, оскільки у сучасному світі вона може носити віртуальний характер. Доречи це можна простежити на прикладі референдуму, який був проведений у Криму у 2014 році, після якого Крим увійшов у склад Російської Федерації.

Науковцями визначаються правила трансформації невизнаних держав, які можливі на шляху до суверенної держави:

- правило відстрочення визнання. Саме по собі воно є негативним, оскільки якщо після самопроголошення держава не отримала визнання вчасно (протягом 1-2 років), збільшується вірогідність відстрочення такого визнання. Однак при цьому зберігається ризик військового вирішення проблеми з боку батьківської держави;
- правило визнання жертви. Це правило визначає, що більше можливосте на міжнародне визнання у тих політичних утворень та груп населення, яка розглядається у світі як жертва «поганої» суверенної держави. Фактично необхідна погроза геноцидом для того, щоб справдити трансформацію невизнаної держави. Якщо світове співтовариство засуджує політику «поганої» держави, виникає право на гуманітарне втручання, у тому числі на введення іноземних військ та поліцейських сил держави-покровителя. Підтримку ззовні при цьому отримує меншість, яка

на «своїй» території перетворюється у більшість і отримує право на самовизначення;

- правило невизнання злочинця. Це правило є негативним, оскільки у «недійсних» та «поганих політичних утворень» досить мало шансів на визнання. Якщо вони виступають осередком транснаціональної злочинності або є джерелом міжнародного тероризму [2, с. 50-53].

На нашу думку, ці правила також є своєрідними критеріями, які були виведені на підставі аналізу практики визнання квазідержав міжнародним співтовариством.

Таким чином, процес визнання на сьогоднішній день є досить складним і уповільненим. Не залежно від того чи відповідає держава напрацьованими практикою критеріям визнання, це не стане запорукою отримання ними статусу легального міжнародного актора.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розглянувши особливості правосуб'єктності квазідержав, ми прийшли до певних висновків.

У роботі визначено, що історично нові держави з новими кордонами можуть утворюватися двома способами: 1) шляхом виділення частини території (народу) від попередньо існуючої держави; 2) через об'єднання державних територій та народів, або шляхом комбінування цих способів. Підставою для появи квазідержав на сьогоднішній день виступають сепаратистські рухи, які виникають під впливом цілого ряду факторів: геополітичних, демографічних, історичних, економічних, культурних, політичних.

Встановлено, що іще однією підставою перетворення держави на квазідержаву є функціональна недієздатність. Під функціональною недієздатністю у роботі визначається неможливість органів держави повністю або частково виконувати притаманні їм функції, які закріплені у законодавстві (емісія грошей, ліцензування окремих видів бізнесу, видача документів державного зразка тощо).

Під квазідержавою у юридичній науці розуміється політико-територіальне утворення, яке, володіючи основним ознаками держави, у той же час позбавлене міжнародно-правового визнання, внаслідок чого не володіє зовнішнім суверенітетом. Відповідно, ученими виділяються наступні ознаки квазідержави, які відокремлюють її від повноправних держав: 1) самопроголошення в якості держави; 2) відсутність зовнішньої легітимації, тобто визнання в якості незалежної держави і можливостей виступати в у відповідні відносини з іншими державами; 3) наявність визнаного міжнародною спільнотою права якою-небудь державою претендентом на поглинання квазідержави.

Відповідно до різних критеріїв квазідержави мають декілька кваліфікацій, серед яких слід виділити наступні: 1) залежно від

взаємовідносин з державою-носієм – конструктивні та деструктивні; 2) залежно від походження (революційні, виникли в результаті громадянської війни, військової інтервенції, самовизначення регіону, розпаду поліетнічного державного утворення); 3) залежно від підтримки з боку населення – легітимні та нелегітимні; 4) залежно від перспектив розвитку: а) мають перспективу стати суверенною державою; б) знаходяться в режимі стагнації; в) занепадають

Розглядаючи особливості реалізації правосуб'єктності квазідержав встановлено, що взаємодія між суверенними і невизнаними державами передбачає звернення і тих і інших до третіх країн – життєво необхідних «старших» союзників і покровителів. При цьому підтримка третьої сторони (*tutor state*) відкриває для невизнаної держави два шляхи: 1) боротьбу за суверенітет та повноправне входження до світового співтовариства або 2) ірредентизм – прагнення приєднатися до держави-покровителя. Останнє здійснити легше, якщо держава-покровитель знаходиться поряд з невизнаною державою.

Встановлено, що особливість правосуб'єктності квазідержав полягає у тому, що вони не мають міжнародних договорів, тому що на відміну від інших акторів, таких як міжнародні організації чи неурядові організації, квазідержави не допускаються до участі у міжнародних договорах. Таким чином, виникає ситуація повної безвідповідальності, коли у невизнаної держави не має партнерів, які б поставили питання про відповідальність у разі порушення норм міжнародного права; не розповсюджується на них і юрисдикція договірних органів, які створюються для моніторингу імплементації зобов'язань по окремих договорах.

При цьому квазідержави самостійно беруть на себе міжнародні зобов'язання. До того ж вважається, що основні принципи і імперативні норми міжнародного права обов'язкові для них незалежно від того визнають вони їх чи ні.

Квазідержавам важко існувати через низький ступінь довіри до них з боку суб'єктів міжнародних відносин. Вони не спроможні привабити іноземних інвесторів, отримувати позики від Міжнародного валютного фонду чи Світового банку. Мешканці квазідержав обмежені у подорожуванні та не можуть представляти ці країни у спорті. Це призводить до еміграції населення, відтоку професійних кадрів, що на тлі неможливості взаємодії з міжнародним акторами призводить до їх занепаду

Таки чином, можна сказати про те, що правосуб'єктність квазідержав є обмеженою і не дозволяє їм користуватися тими ж правами, які мають інші держави як актори міжнародних відносин. Не дивлячись на те, що квазідержави намагаються знайти різні шляхи виходу з «сірої зони» міжнародних відносин мало кому з них це вдається уникнувши покровительства третіх держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стреха Н.Л. Непризнанные государства как элемент мирового “политического ландшафта”. География и экология в школе XXI века. 2005. № 2. С.16—22. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/74333026.pdf>
2. Добронравин Н.А. Непризнанные государства в «серой зоне» мировой политики: основы выживания и правила суверенизации. СПб. : Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2011. 56 с. URL: https://eusp.org/sites/default/files/archive/centres/M-center/preprint_Dobronravin.pdf
3. Асланов С. Невизнані квазідержавні утворення як фактор етнополітичної нестабільності в Україні. Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2019. Вип. № 1 (75). С. 207-216.
4. Дівак В. Сепаратизм як геополітична зброя: виникнення нових квазідержав на карті світу. Пошук критеріїв міжнародного визнання невізнаних державних утворень. Віче. 2016. № 3. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/5103/>
5. Рафальський І. Самовизначенні та сепаратизм. Питання теорії. Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2018. Вип. 4 (72-73). С. 78-98.
6. Шапошніков А.О. Функціональна недієздатність як чинник перетворення держави на квазідержаву (на прикладі Сирії). Вісник Дніпропетровського університету. 2016. № 6. С. 96-104.
7. Лемак В.В., Пеца Д.Д. Квазідержави на пострадянському просторі: порівняльно-правовий аспект. Форум права. 2015. № 4. С. 150-154.
8. Талдикін О.В. Поняття та класифікація квазідержав. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 110-116.

9. Бердегулова Л.А. Квазигосударства на постсоветском пространстве (историко-правовое исследование). Автореферат дис. ... на соискание ученой степени канд. юрид. наук. Специальность. 12.00.01. Владимир, 2007. 22 с.
10. Далявська Т. П. Нові державні утворення: науковий дискурс щодо категоріально-понятійного апарату. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2014. Вип. Спец. вип.. С. 377-382.
11. Конвенция о правах и обязанностях государств (Межамериканский) от 26 декабря 1933 года (Конвенция Монтевидео). URL: <https://wa.nt.am/ru/archives/1719>
12. Криштоп С.В. Особливості правового статусу невизнаних держав. Молодий вчений. 2017. № 11 (51). С. 893-896.
13. Декларация про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту від 24.10.1970. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#top
14. Popescu N. «Outsourcing» de facto statehood: Russia and the secessionist entities in Georgia and Moldova. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2006. P. 8. URL: <http://www.policy.hu/npopescu/publications/06.07.20%20CEPS%109.pdf>
15. Тараенко М., Афанасьев Д. Проблема невизнаних та частково визнаних держав на міжнародній арені. Національний юридичний журнал. Теорія і практика. 2019. № 5. С. 170-173.
16. Шинкарецкая Г.Г. Международные обязательства непризнанного государства (на примере Приднестровской Молдавской Республики). Труды института государства и права РАН. 2019. Том 14. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnye-obyazatelstva-nepriznannogo-gosudarstva-na-primere-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki> (дата обращения: 06.05.2021).

- 17.Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#top
- 18.Теленко О.М. Особливості функціонування невизнаних держав. Грані. 2016. № 1(129). С. 66-70.
- 19.Далявська Т.П. Феномен невизнаних держав: політологічний аналіз. Дис. ... на здобуття ступеня канд. політ. наук. Спеціальність 23.00.02. Київ, 2016. 230 с.
- 20.Устав Организации американских государств (принят в г. Боготе 30 апреля 1948 г.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#top
- 21.Хасанов А.А. Современные подходы к теориям признания новых государства в международном праве. Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. 2016. № 3. С. 109-114.
- 22.Шапошніков А.О. Роль віртуальних держав/мікронацій у сучасній політиці. Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право. 2015. № 3/4. С. 128-135.
- 23.Шелест Г. Аналіз реакції світової спільноти щодо проголошення незалежності Косово, Абхазії та Південної Осетії : висновки для України. Чорноморська безпека. 2018. № 3(17). С. 11-19.
- 24.Попов Ф. Невизнані держави як форма проявлення сецесіоністського руху. URL: <http://geoconflict.narod.ru/texts/popov.html>
- 25.Кошелюк В. Самопроголошені держави як інструмент геополітичної стратегії провідних держав на Європейському континенті. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2017. Вип. 37. С. 287-289.